

"Rapport från 3.2": Vilka omständigheter ledde till förbudslagen och vad hände sedan.

FRÅGA 1

Spritsmugglingen i Bottniska viken kom igång på allvar först några år in på 1920-talet, Dessförinnan

Förde lokala smugglare smör till Sverige och hämtade hem kaffe, kakao, kanel och andra kryddor.

Närmare mitten av 1920-talet började tyngdpunkten i smugglingen i allt högre grad förskjutas mot sprit.

Gränssmugglingen över Tornedalen är ett eget fenomen med sin egen historiska tradition.

Bevakningen

var inte så effektivt att gränsbor inte i något skede avstätt från den komparativa nytta smugglingen medfört.

Särskilt under första världskriget var smugglingen livlig, men fortsatte också under 1920- och 1930-talet.

Efter fortsättningskriget boomade särskilts kaffemugglingen, något som på 1990-talet hugfästes med upp-

Kallandet av en väg i Enontekis till Gevaliantie.

Juha Ylimaunu är bosatt i Kemi och har tillhört ledningen för Outokumpu. Han har skrivit den utmärkta

studien "Pirtusota ja salakuljettajat. Pohjanlahden tuntemation historia (2023). Särskilt förtjänstfullt är att

han skrivit utförligt om ett tjugotal s.k. spritkejsare i kuststäderna Torneå-Åbo, på basen av rådsturätternas protokoll.

FRÅGA 2

I Finland fanns det aldrig några stora organisationer för spritsmugglingen, däremot nog i Estland och Danzig-Tyskland. I Finland var det några tiotal grossister och storhandlare, s.k. spritkejsare, som spann smuggelnätverken. En del kunde vara framgångsrika någon tid, men i det långa loppet gick det illa för de allra flesta: sprängda nätverk, beslag, förluster, fängelsedomar, internt gruff. Näten återskapades för all del, men det uppstod aldrig i Finland några egentliga syndikat av nordamerikansk modell och i vilka laglig business och bootlegging vävdes in i varandra.

Den så omtalade Algoth Niska var en loser. Då han dog 1954 meddelade dottern skattemyndigheterna att det inte var någon idé att uppgöra bouppteckning då Niskas skulder så stort översteg boets tillgångar.

Algoth Niska

Smugglingen upphörde aldrig, i Europa har den förekommit dokumenterbart sedan 1200-talet då ett tullväsende skapades i England. Men smugglingen är som fenomen lika gammal som den reglerade Handelns d.v.s. urgammal.

I Finland var förbudstiden 1919-32 bara en epok av intensifierad smuggling - för det smugglades rejält också såväl innan som efteråt. I ett historiskt perspektiv är det bara smuggelgodset och smugglingens former och karaktär som varierar.

I Helsingfors fanns det under förbudstiden två stora aktörer med samma efternamn: Aleksii "Keisari"-Nyman och f.d. poliskonstapeln i Köklax Harald Nyman, känd som Espoo-Nyman. Denne senare bytte bransch och skall som mest ha haft en hel flotta på 32 småbåtar i Tallinn. Han var i så måtto framgångsrik - och även exceptionell - att han blev aldrig fast för någon olaglig handling. Han övergick till laglig affärsverksamhet, köpte 77 aktier i Asunto Oy Antinkatu 39 i Rödbergen nära Sandvikshamnen, ägde fyra jordbruksfastigheter i Esbo och grundade rederiet Oy Sea Freight Ab som ägde bara ett fartyg, tämligen stora s/s Aagot. Rederiet gick emellertid i konkurs i början av 1950-talet.

Espoo-Nyman finns skildrad i Esbo stadsmuseums lilla bok Starkt i kopp och knapp - som ju cirkulerade vid evenemanget.

FRÅGA 3

Ja. Tullen uppskattade att omkring 100 miljoner sprit infördes illegalt under förbudstiden. Till en början var tullens möjligheter att beivra smugglingen sämre än senare. Men under årens lopp steg andelen beslag uppskattningsvis från en tiondedel uppemot en femtedel. Särskilt inrättandet av sjöbevakningen 1930 medförde att beslagen ökade - medan lönsamheten i spritsmugglingen försämrades åtskilligt.

FRÅGA 4

Det är inte möjligt att återskapa någon adekvat bild av spritkonsumtionens nivå vare sig före, under eller efter förbudstiden. Orsaken är att statistiken om volymen smuggelsprit är osäker medan endast den officiella konsumtionsstatistiken är tillförlitlig. - Min uppfattning är emellertid att konsumtionsnivån låg ungefär på samma nivå såväl före, under som efter förbudstiden, sannolikt dock så att totalkonsumtionen faktiskt torde ha gått något tillbaka under förbudstiden.

I Norge gick totalkonsumtionen tillbaka under förbudstiden där 1916-26. USA hade förbudstid 1920-33 och där minskade alkoholkonsumtionen till en början för att därefter stiga brant.

FRÅGA 5

Samtliga det tiotal länder som införde någon form av alkoholförbud beslöt efter drygt tio år att övergå till laglig spritframställning och utminutering. I synnerhet totalförbudet visade sig inte fungera tillfredsställande någonstans. Men förbudsomröstningen i Finland 1932 gjorde ingalunda slut på reglementetteringen som också i fortsättningen blev strikt. Den lagliga utminuteringen från 1932 var i tämligen stor utsträckning förbudslagsidén i ny och pragmatisk förpackning där huvudreglagen var två: omfattande begränsningar i tillgängligheten och en effektiv prisskruv.

Grundbulten var att myndigheterna ville tvinga konsumenterna att på förhand planera sitt drickande

I detalj. - Det är därför som vi fortfarande har alkoholbutikerna som statsmonopol.

FRÅGA 6

Utskänkingen av nattvardsvinet var en besvärlig och motstridig fråga för kyrkans ledning som den inte alls ville dryfta i offentligheten. Prästerna verkade i allmänhet kraftfullt för nykterheten, men godtog bara äkta vara i nattvardskalken, Lacryma Christi eller Malaga. Nykterhetskretsarna många propåer att övergå till bärsaft avvisades nästan föraktfullt och som okristligt. Ur teologisk synpunkt var frågan emellertid inte alldeles så entydig för Jesus talar i Matteus 26:28-29 ingalunda om vin utan om "det som vinstocken ger".

I inget skede ville kyrkoledningen ge ut uppgifter om de volymer nattvardsvin som konsumerades. Jag uppskattar emellertid att församlingarna under förbudstiden skänkte ut drygt 200 000 liter nattvardsvin.

Det förekom såväl före som under förbudstiden tiotals inbrott i sakristior varvid tjuvarna bortförde nattvardsvin. Kyrkorna låg ju litet avsides belägna och det fanns på den tiden inga larmanordningar. I enstaka fall förekom även vinförsvinnningar av kyrkvårdar och -betjante.

FRÅGA 7

Depåfartygen förde bulksprit, men hade ofta någon låda "märkessprit". Denna senare var alltid "klappad" d.v.s. den bestod av bulksprit uppblandad med essenser och lutsten. Det fanns etikettfabriker och hemmasmedjor som fabricerade eller förmedlade etiketter och äkta skruvkapsyler. – Alla beslag av märkessprit som tullen och sjöbevakningen gjorde hölldes direkt i mäskkaret.

Äkta märkesvin kunde fås som receptbelagd medicin från apoteken, om än endast mot giltig läkar ordination. Smuggelmarknaden för märkesvin var ringa. I början av 1900-talet var s.k. laddevin en stor produkt. Denna importerade gegga gjordes av de sämsta druvsorterna, utsorterade druvpartier och russin med tillsatser av sprit, socker och essenser. I Sverige var varan känd som bluddervin medan den i Finland kallades Pomppa. Den kunde tidvis köpas över disk i koxonialvaruaffärerna.

FRÅGA 8

I min bok ingår en detaljerad förteckning över 168 personer som miste livet i samband med spritsmugglingen under förbudstiden. Av dessa var omkring en femtedel tulltjänstemän, poliser, sjöbevakare och tjänstemän som utförde sin tjänsteverksamhet.

Dödsfallen förorsakades nästan undantagslöst av olyckshändelser och vådaskott, i medeltal drygt tio per förbudsår. Jag har något jämfört dem med jaktolyckor, en jämförelse som jag menar är någorlunda adekvat då det inte fanns någon avsikt att döda.

Min förteckning över dödade i samband med spritsmuggling är inte uttömmande. - Under förbudstiden 1919-32 torde drygt 10 000 personer ha drunknat (den officiella statistiken börjar först 1927).

Av de drunkande - och spårlöst försvunna - kan måhända ett par procent ha varit spritsmugglare.

Under förbudstiden inträffade enligt brottsstatistiken 4 312 dödsfall som berodde på mord, viljedrap överfall och slagsmål med dödlig utgång. Särskilt i dråpen var alkoholens del stor och det var ofta smuggelsprit som dracks. Men spritsmugglarnas delaktighet i dessa våldsdåd var i det närmaste obetydlig. Det var män som på sin fritid gjorde upp med arbete- och supkamrater, personliga ovänner och utstötta. Till en del berusade sig dessa med hembränt eller kilju,